

VÖLCSEY BALÁZS

A HÁZASSÁGI VAGYONJOGI SZERZŐDÉS ÉS A FEDEZETELVONÓ SZERZŐDÉS KAPCSOLATA

I. BEVEZETŐ

A házassági vagyonjog egyik legnehezebb, egyben legérdekesebb kérdése arra keresi a választ, hogy a házastársak által kötött szerződések esetén miként védhetőek hatékonyan a harmadik személyek érdekei. Számtalan olyan – alább elemezendő – eseti döntés található, amely azt vizsgálja, hogy mikor minősülhet a házastársak által kötött szerződés fedezetelvonó szerződésnek, különösen annak fényében, hogy a 2013. évi V. törvény, a Polgári Törvénykönyv (a továbbiakban: Ptk.) 6:120. § (2) bekezdése esetén a hozzátartozóval kötött szerződés esetén a rosszhiszeműséget és az ingyenességet vélelmezni kell. Azaz a jogügylet fedezetelvonó jellege még hangsúlyosabban felmerülhet, ha a házastársak egymás között, vagy valamely hozzátartozójukkal kötnek szerződést.

A tanulmány keretében – a fogalmi tisztázást követően – áttekintem, miként értelmezhető a rendelkezési jog fogalma a Családjogi Könyvben, részletesen elemezem a fedezetelvonás eseteit a házassági és az élettársi vagyoni szerződések kapcsán, a tanulmány záró részében pedig a házastársak közös rendelkezési jogának gyakorlása útján kötött szerződések és a fedezetelvonás kapcsolatát vizsgálom.

II. FOGALMI TISZTÁZÁS

Házassági vagyonjogi szerződésnek a Ptk. 4:63–4:75. §-aiban szabályozott szerződés felel meg. A Ptk. 4:41. § (1) bekezdésében írtak pedig az ún. egyszeri szolgáltatásra irányuló szerződések. A judikatúra a házassági vagyonjogi szerződések közé sorolta azon megállapodásokat is, amelyekben a felek – a házasság fennállása alatt létrejött szerződésben – rögzítik, hogy a vagyontárgy valamelyik házastárs különvagyonába tartozik (BDT 2008.1922.). Ezzel ellentétes következtetése jutott azonban a legfőbb bírói fórum, amikor megállapította, hogy nem tekinthető házassági vagyonjogi szerződésnek az az okirat, amelyben a házaspár rögzíti, hogy melyikük „mit hozott” a házasságba. Ez az „állapotrögzítés” a későbbi perben csak a bizonyítást könnyíti meg (LB Pfv.II.21.799/1998.)¹

Ugyanakkor e szerződés nem minősül – a bírósági határozat szóhasználata szerint – vagyonközösséget megosztó szerződésnek², ezért arra a Ptk. 4:57. § (2) bekezdése nem alkalmazható. Mindez azért is releváns, mert a található olyan jogirodalmi forrás, amely a közös vagyon megosztására irányuló szerződést is a házassági vagyonjogi szerződések közé sorolja, amelyek fedezetelvonó jellege szintén vizsgálandó.³

Álláspontom szerint azonban a fedezetelvonó jelleg esetleges megállapítása szempontjából relevanciával bírhatnak azon *contractusok* is, amelyeket a közös vagyonnal történő rendelkezés körében, a Ptk. 4:45. §-a alapján kötnek (bár nem házassági vagyonjogi szerződések). Ez esetben ugyanis nem szükségszerű, hogy a házastársak között vagyonjogi szerződés létezzen, mégis a harmadik személyek védelme szempontjából e szerződések is kiemelkedő jelentőséggel bírhatnak.

A közös vagyonnal való rendelkezés kapcsán rögzítendő, hogy a házastársak rendelkezési jogának tartalma és a polgári jogi (dologi jogi) tulajdonostársak rendelkezési joga között lényeges eltérés figyelhető meg. A Ptk. 4:45. § (1) bekezdése ugyanis azt jelenti, hogy a házastárs a törvényes vagyonjogi rendszer alapján létrejövő közös tulajdon saját eszmei hányadával nem rendelkezhet önállóan, hanem csak a másik házastárs hozzájárulásával.⁴ Így egyetértek a kommentár-irodalom azon megállapításával, hogy a házastársi vagyonközösség a polgári jogi közös tulajdon egy speciális „fajtája”.⁵ Ebből következik, hogy erre a közös vagyonra a Családjogi Könyvben írt speciális szabályok alkalmazandóak.

Fentiek alapján látható, hogy a fedezetelvonó jelleg vizsgálata a Ptk. 4:45. §-a alapján kötött szerződések esetén kétféleképpen alakulhat:

- Házastársak által együttesen kötött szerződések [Ptk. 4:45. § (1) bek. első fordulat], vagy
- Valamelyik házastárs által külön, de a másik házastárs hozzájárulásával kötött szerződések [Ptk. 4:45. § (1) bek. második fordulat].

Mindkét esetben a Ptk. 6:120. §-a alapján kell vizsgálni a szerződés esetleges fedezetelvonó jellegét. Értelemsze-

¹ Részletesebben l.: *Kőrös András*: Házassági vagyonjog In: Az új Ptk. Magyarázata III/VI.: Polgári jog – Családjog (Szerk.: Kőrös András) HVG-ORAC Kiadó, Bp. 2013. 122. o.

² A helyes terminológia a vagyonközösség megszüntetése lenne, mert „csak” a közös vagyon körében értelmezhető a „megosztás” kifejezés.

³ *Csúri Éva Katalin*: A házassági vagyonjog gyakorlati kérdései, Complex Kiadó, Bp. 2006. 245. o.

⁴ Bár a hozzájárulás alakszerűséghez nincs kötve, így az tágan értelmezendő [Ptk. 4:45. § (2) bek.]

⁵ *Kőrös* (2013) i. m.: 100. o.

rú, ha a házastársak (akár együttesen, akár hozzájárulás alapján) a jogügyletet hozzátartozójukkal kötik, úgy érvényesül a Ptk. 6:120. § (2) bekezdésében írt vélelem, a bizonyítási teher megfordul, és a házastársaknak kell bizonyítani, hogy az ügylet nem fedezetelvonó jellegű.

III. A RENDELKEZÉSI JOG FOGALMA A PTK. CSALÁDJOGI KÖNYVÉBEN

A Ptk. 4:45. §-a alapján a közös vagyonnal való rendelkezés körében beszélhetünk közös szerződésről [Ptk. 4:45. § (1) bek. első fordulat], illetve külön szerződésről [Ptk. 4:45. § (1) bek. második fordulat]. A külön szerződések kapcsán pedig a másik házastárs hozzájárulása bír relevanciával.

Ahhoz azonban, hogy mindezeket értelmezni és a gyakorlatban alkalmazni lehessen, szükséges definiálni a rendelkezési jog eltérő jelentéstartalmát a házassági vagyoni jogban (elsősorban a törvényes vagyoni rendszerekben). Az alternatív vagyoni rendszerek kapcsán a rendelkezési jog alább elemezendő speciális szabályai nem, vagy csak megszorításokkal hivatkozhatók.

Polgári jogi értelemben a rendelkezési jog fogalma a Ptk. 5:30. §-ában írtakkal határozható meg, házassági vagyoni jogi szempontból viszont eltérő szabályok állapíthatók meg a házastársi közös vagyonnal történő rendelkezés körében:

– Egyrészt szélesebb körű, mint a klasszikus polgári jogi fogalom, mert a dolgokon és az azzal azonos megítélés alá eső más vagyontárgyakon kívül ide sorolandók a vagyoni értékű jogok és követelések, valamint a tartozásokkal és a terhekkal történő rendelkezés lehetősége. Mindez természetesen azzal is összefügg, hogy a házastársi közös vagyon részét nemcsak az aktív vagyoni elemek, hanem a passzív vagyoni elemek is alkotják.

– Másrészt szűkebb a dologi jogban meghatározott terjedeleminél, a házastárs ugyanis saját eszmei tulajdoni hányadával sem rendelkezhet. A házastársi vagyoni közösség ebből a szempontból szorosabb kötelék, mint a polgári jogi közös tulajdon.⁶ Ez azt is jelenti, hogy a házastársi vagyoni közösségbe harmadik személy nem „ékelődhet be,” oly módon, hogy az egyik házastárs tulajdoni illetőségét a másik házastárs hozzájárulása nélkül átruhazza.⁷

A külön szerződések kapcsán pedig a hozzájárulás léte vagy hiánya a döntő a rendelkezési jog jogszerű gyakorlásának kérdésében, illetve a rendelkezési jog gyakorlásából eredő felelősség vonatkozásában.

Főszabály az alakszerűség nélküli hozzájárulás [Ptk. 4:45. § (2) bek.], így mindez a Ptk. 6:4. § (2) bekezdése szerint szóban, írásban és ráutaló magatartással egyaránt megvalósulhat. Ez a megengedő formai követelményrendszer csak a vagyoni közösség fennállása alatt létrejött ügylet esetén alkalmazandó. A hozzájárulás a vagyoni közösség megszűnésétől a közös vagyon megosztásáig terjedő időszakban csak alakszerűséghez kötött érvényesülhet,

azzal a további megszorítással, hogy azt vélelmezni nem lehet.⁸ A Ptk. 4:47. § (1) bekezdése az *a)–d)* pontokban felsoroltak tekintetében eltérő szabályrendszert vezet be, illetve az *a)–d)* pontban nem említett vagyoni mozgások esetében is a hozzájárulás kapcsán alakszerűséget kíván meg, továbbá a hozzájárulást nem lehet vélelmezni. A Ptk. 4:45. § (1) bekezdése ugyanis csak a vagyoni közösség időszakára irányadó, más esetben nem.

A családjogi törvény, az 1952. évi IV. tv. (a továbbiakban: Csjt.) 30. § (2) bekezdésének első mondata rögzíti: bármelyik házastársnak a vagyoni közösség fennállása alatt kötött, az előbbi rendelkezés alá tartozó visszterhes ügyletét a másik házastárs hozzájárulásával kötött ügyletnek kell tekinteni, kivéve, ha az ügyletkötő harmadik tudott, vagy a körülményekből tudnia kellett arról, hogy a másik házastárs az ügyletnek nem járult hozzá. [A Ptk. 4:46. § (1) bekezdése tartalmában megegyezik ezzel.]

Terjedelmes ítélkezési gyakorlat alakult ki a Csjt. fenti szabályának értelmezése kapcsán. Így például a kölcsönszerződés fogalmilag visszterhes ügylet, függetlenül attól, hogy a kölcsön fejében kamatot kikötöttek-e [PJD VIII. 250.], így alkalmazandó a Csjt. 30. § (2) bekezdése. Ez az elv tükröződik a Pfv. II. 22. 542/1995. sz. határozatban is [CDT 86.]⁹, amikor a legfőbb bírői fórum megállapította, hogy a Csjt. 30. § (2) bekezdésnek alkalmazásához az ügylet visszterhességén kívül a házastársak vagyoni közösségének (életközösségének) a fennállása szükséges. Ha e két feltétel a szerződés létrejöttének pillanatában fennáll, úgy a forgalom biztonsága és a szerződésekbe vetett bizalom fenntartása érdekében alkalmazandó a vélelmezett hozzájárulás szabálya. Ennek ellenkezőjét pedig a Polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. tv., a régi Pp. 164. § (1) bekezdése alapján annak a házastársnak kell bizonyítani, akinek az érdekében áll. Hasonló elvi alapokon állnak a BH 1996.98. sz.; BH 1978.524. sz. és a BH 1977.152. sz. eseti döntések is.

Az ügyletkötésben való részvétel hiánya azonban nem azonos az ügyletkötéshez való hozzájárulás hiányával. Előbbi bizonyítása nem elegendő a hozzájárulás vonatkozásában fennálló törvényes vélelem megdöntéséhez [BH 1991/9. sz. 350. – CDT 93.].

Nem elegendő továbbá a vélelem megdöntéséhez „a tartozás magas összege és a szerződő feleknek az az egyező nyilatkozata sem, mely szerint a perbeli szerződés aláírásakor valamelyikük részéről elhangzott az, hogy az ügylet „maradjon kettejük között”. Így a szerződő felek bármelyikének a fentebb részletezett tartalmú nyilatkozatát a másik félnek nem lehetett másként értenie, minthogy a nyilatkozó fél az ügylet létrejöttének tényét vagy annak tartalmát kívülálló harmadik személyekkel szemben, nem pedig a szerződő felek – visszterhes szerződésekért ugyancsak felelős – házastársaival szemben kívánja „titokban tartani”. Ezt támasztja alá az is, hogy „a szerződésről nem csupán a szerződő feleknek, hanem a felperes házastársának is tudomása volt.” Azaz a házastárs a másik házastárs ügyletéhez történő hozzájárulásának vélelmét csak annak kétséget kizáró bi-

⁶ Kőrös (2013) i. m. 100. o. és Csúri (2016) i. m. 148–149. o.

⁷ Kőrös András: Házassági vagyoni jog In: A családjogi kézikönyve (Szerk.: Kőrös András) HVG-ORAC Kiadó, második átdolgozott kiadás, Bp. 1997. 170. o.

⁸ Csúri (2016) i. m. 158. o.

⁹ Kőrös András: Polgári jog 1953–1997 – Családjogi – Civilisztikai Döntvénytár HVG-ORAC Kiadó, Bp. 1998. 72–73. o. (továbbiakban: CDT)

zonyításával döntheti meg, hogy az ügyletkötő harmadik személy a hozzájárulásának hiányáról tudott vagy arról a körülményekből tudnia kellett [EBH 2005 1311.].

A rendelkezési jog gyakorlása kapcsán kiemelendő az ingatlanokat érintő jogalkalmazási gyakorlat. Az egyik álláspont szerint a házastárs tulajdoni illetőségét a másik házastárs hozzájárulása nélkül nem ruházhatja át, mert ezzel a vagyonszövetség idő előtti – részleges – megszűntetését érné el [Somogy Megyei Bíróság 2.Pf.21.146/1991.; Fővárosi Bíróság 43.Pf.24.478/1998.]. A másik megközelítés szerint saját tulajdoni hányadával a tulajdonos-társ önállóan rendelkezhet, így viszont a másik házastárs hozzájárulása nélkül is elidegenítheti tulajdoni hányadát a házastárs. E felfogás a polgári jogi (dologi jogi) értelemben vett tulajdonközösségre helyezi a hangsúlyt.¹⁰

A probléma abból fakad, hogy a jogszabály nem tesz különbséget abban a kérdésben, hogy a rendelkezési jog gyakorlása az ingóra, ingatlanra vagy valamelyik házastárs közös, illetve különvagyonára vonatkozik-e. Így a kérdés eldöntését az segítheti, ha figyelembe vesszük azt a házassági vagyoni jogi sajátosságot, hogy e jogviszonyoknak mindig van egy belső és egy külső oldala. A házastársak és a harmadik személy közötti külső jogviszonyra alapvetően a Ptk. dologi jogi fogalomrendszere és értelmezése alkalmazandó, míg a belső viszonyban elsődlegesen a Családjogi Könyvben írtak. Mindez azt jelenti, hogy a külső, harmadik személy oldaláról elsősorban jó- vagy rosszhiszeműségét kell vizsgálni, ez alapján döntendő el, hogy védelemben részesülhet-e tulajdonszerzése. A házastársak belső jogviszonyában pedig az az irányadó, hogy a tulajdoni hányadot elidegenítő házastárs magatartása, és az így beállott jogkövetkezmények megfelelnek-e a másik házastárs érdekének és feltehető akaratának.¹¹ Ezt követően pedig a Ptk. 4:52. §-a alkalmazandó. Ezzel a megoldással – álláspontom szerint – megfelelően kezelhető a klasszikus közös tulajdon szabályrendszere, valamint a házassági vagyoni értelemben felfogott, speciális tulajdonközösség.

IV. FEDEZETELVONÁS A HÁZASSÁGI (ÉS ÉLETTÁRSI) VAGYONJOGI SZERZŐDÉSEK ESETÉN

A Csjt. 27. § (4) bekezdése pusztán tájékoztatási kötelezettséget írt elő a házastársak számára, akkor, ha a vagyoni szerződéssel érintett vagyontárgy valamelyikük különvagyonába tartozik. A Csjt. hatálya alatt a jogirodalom álláspontja szerint a tájékoztatási kötelezettség elmulasztása polgári jogilag értékelendő, azaz ha a szerződés harmadik személy kielégítési alapját elvonta, úgy a szerződés a harmadik személlyel szemben hatálytalan.¹² Azaz itt a fedezetelvonó szerződés relatív hatálytalansága¹³ érvényesül, és ennek megfelelően lehet rendezni a kialakult jogi helyzetet. Ezen a passzus alapján – a Csjt.

rendszerterti értelmezése szerint – a házassági vagyoni jogi szerződés is lehetett fedezetelvonó [BDT 2008. 1922.].

Véleményem szerint ugyanakkor ez a jogi érvelés csak 2014. március 14-ig volt teljeskörűen helytálló. A Ptk. 2014. évi hatálybalépése jelentős változtatást hozott e téren is. A házassági vagyoni jogi szerződésekre vonatkozó szabályokat a Ptk. 4:63–4:75. §-ai tartalmazzák, a 4:67. § (1) bekezdése a „Harmadik személyek védelme” cím alatt a következőképp rendelkezik: a házassági vagyoni jogi szerződés nem tartalmazhat olyan visszamenőleges hatályú rendelkezést, amely bármelyik házastársnak harmadik személlyel szemben a szerződés megkötése előtt keletkezett kötelezettségét a harmadik személy terhére változtatja meg. Egyértelmű, hogy e szabály azon hitelezőket kívánja védeni, akiknek követelése korábban keletkezett, mint a házassági vagyoni jogi szerződés megkötése, illetve módosítása.¹⁴

Az (1) bekezdés értelmezési kérdéseket vethet fel és így a házassági vagyoni jogi szerződés két csoportra bontható:

– Azon házassági vagyoni jogi szerződések, amelyek a házastársnak harmadik személlyel szemben fennálló kötelezettségét nem visszamenőleges hatállyal változtatják meg (teszik terhesebbé), hanem csak a jövőre nézve. E szerződések kapcsán a fedezetelvonás rendelkezései megfelelően alkalmazhatók.

– Azon házassági vagyoni jogi szerződések, amelyek visszamenőleges hatályú rendelkezést tartalmaznak. Itt azonban a visszamenőleges hatály miatt nem beszélhetünk ténylegesen fedezetelvonásról, hanem a Ptk. új rendelkezése alapján inkább érvénytelenségről. A 4:67. § (1) bekezdése rögzíti, hogy „nem tartalmazhat” a házassági vagyoni jogi szerződés – harmadik személy számára hátrányos – visszamenőleges hatályú rendelkezést. A „nem tartalmazhat” fordulat – meglátásom szerint – értelmezhető akként, hogy az ezzel ellentétes rendelkezés érvénytelen és nem relatív hatálytalan. Ez pedig a polgári jog dogmatikája és a Ptk. rendszere alapján azt kell jelentenie, hogy az érvénytelen szerződés nem lehet relatív hatálytalan, hiszen a fedezetelvonó szerződés érvényes szerződést feltételez [Kúria Pfv.II.20.461/2015/7.].

Fentieket a következő példával illusztrálom: a házastársnak egy nagy értékű ingatlan képezte a tulajdonukat a közös vagyoni vélelem folytán [Ptk. 4:40. §], azonban a házasságkötést követően úgy döntöttek, hogy olyan házassági vagyoni jogi szerződést kötnek, amelyben megállapítják, hogy ez az ingatlan már a házasságkötés pillanatától csak az egyik házastárs különvagyonát képezi [ez a Ptk. 4:63. § (2) bekezdése alapján lehetséges]. Az egyéb értékkel bíró vagyontárgyakat is e házastárs különvagyonába utalják, így visszamenőleges hatállyal állapítják meg a közös és a külön vagyoni körét. Azonban a szerződés megkötésére azért került sor, hogy az egyik hitelező felé fennálló követelés teljesítése alól szabadulhassanak, ugyanis az ingatlant jelzálogjog terhelte az egyik házastárs által a Ptk. 4:45. §-a alapján vállalt kötelezettség biztosítása érdekében. Azáltal, hogy az ingatlant a nem adós házastárs tulajdonába „adták,” érdekmében a hitelező követelésének biztosítékát vonták el,

¹⁰ Kőrös (2002) i. m. 148. o.

¹¹ Kőrös (2002) i. m. 151–152. o.

¹² Kőrös (2002) i. m. 133. o.

¹³ Wellmann György: A szerződés hatálya. Hatálytalanság In: Az új Ptk. Magyarazata V/VI.: Polgári jog – Kötelmi jog (Szerk.: Wellmann György) HVG-ORAC Kiadó, Bp. 2013. 197. o.

¹⁴ Kőrös (2013) i. m. 124. o.

amely külsőleg fedezetelvonó célzatként jelentkezik. A rendelkezési jog gyakorlásából eredő felelősség kapcsán a Ptk. 4:49. § (1) bekezdése kimondja, hogy a közös vagyon terhére szerződést kötő házastárs harmadik személlyel szemben a tartozásért a közös vagyon ráeső részével, valamint különvagyonával felel, míg az ügyletkötésben ténylegesen részt nem vett házastárs a hozzájárulásával kötött szerződésért csak a közös vagyoni tartozás esedékességekor rá eső vagyoni hányadával tartozik helytállni [Ptk. 4:49. § (2) bek.].

A szerződés eredményeképp tehát a szerződéskötésben ténylegesen részt vett házastárs a továbbiakban – érdemi értékkel bíró – különvagyonnal nem rendelkezik, és a közös vagyonhoz tartozó vagyonelemek, illetve értékük is jelentősen csökkent. A jelentős értéket képviselő vagyontárgyakkal az ügyletkötésben ténylegesen részt nem vett házastárs rendelkezik, mint különvagyonnal. A felelőssége azonban – utalva a fentiekre – csak a közös vagyoni tartozás esedékességekor rá eső részére terjed ki, a különvagyont viszont már nem. Ez alkalmas lehet a harmadik személy kijátszására.

A házassági vagyoni szerződés alanyai csak a házastársak, illetve a házasságkötés utáni házastársak, illetve a házasságkötés utáni házastársak lehetnek. Ezért a házassági vagyoni szerződés kapcsán különbséget kell tenni a házastársak közötti belső jogviszony, valamint a házastársak és a harmadik személy közötti külső jogviszony között. Mindkét jogviszony esetén vizsgálandó, hogy a Ptk. 4:67. § (1) bekezdése milyen hatást gyakorol a házassági vagyoni szerződés létre, érvényességére, hatályosságára.

A belső jogviszonyt illetően a válasz könnyebben megtalálható: a Ptk. „nem tartalmazhat” fordulatot használja, ezzel azt is kifejezésre juttatja, hogy az ezzel ellentétes szerződés jogszabályba ütközik, így az érvénytelen, semmis [Ptk. 6:95. §]. Kérdéses, vajon a felek (házastársak, házasságkötés utáni házastársak) félretehették-e a Ptk.-nak ezen szabályát a konkrét szerződés kapcsán, azaz diszpozitív-e ez a rendelkezés?

A családjog dogmatikája alapján a Családjogi Könyv szabályai alapvetően eltérést nem engedőek, kivétel a házassági vagyoni szerződésre alkalmazandó normák [Ptk. 4:63. § (2) bek.]. Értelmezendő, vajon a „nem tartalmazhat” fordulat kiveszi-e a Ptk. 4:67. § (1) bekezdését a felek rendelkezési joga alól vagy sem? Véleményem szerint a kiindulópont az, hogy a házassági vagyoni szerződés kettős természetű jogintézmény: egyfelől szerződés, amelyre a Ptk. 6:58. §-a megfelelően alkalmazandó, másfelől pedig egy családjogi jogintézmény.¹⁵ A kötelmi jog általános szabályai alapján ugyanis a „nem tartalmazhat” fordulat nem értelmezhető akként, hogy attól a felek nem térhetnek el, ellenben a családjogi viszonyok között már átgondolást igényel ez a kijelentés az alábbiak miatt:

– A kötelmi jog alapvető dogmatikája, hogy a felek jogaira és kötelezettségeire vonatkozó szabályoktól egyező akarral eltérhetnek [Ptk. 6:3. §], kivéve, ha az eltérést a törvény kifejezetten nem engedi meg, például Ptk. 6:152. §-a.

– A családjog ezzel szemben alapvetően eltérést nem engedő szabályokat foglal magában, a diszpozitivitás a házassági vagyoni szerződések kapcsán alkalmazható. Ezért az esetleges törvényi korlátokat is szigorúbban kell értékelni, mint egy klasszikus kötelmi jogi szerződés esetén.

– A házassági vagyoni szerződések kapcsán figyelemmel kell lennünk a Ptk. 4:4. §-ában megfogalmazott méltányosság elvére és az érdekei érvényesítésében gyengébb fél védelmének az elvére is.

Mindezek alapján arra a következtetésre juthatunk, hogy a Ptk. 4:67. § (1) bekezdésében írtak eltérést nem engedő normák, így az abban foglaltakat a felek nem tehetik félre vagyoni szerződésükben sem. Így megállapítható az, hogy a Ptk. 4:67. § (1) bekezdésébe ütköző szerződés a házastársak belső viszonyában – a visszamenőleges hatályú rendelkezése kapcsán – érvénytelen (részleges érvénytelenség).

Vizsgálódni továbbá, ha a szerződés a felek belső viszonyában érvénytelen, egyben azt is jelenti-e, hogy az a harmadik személyek (hitelezők) irányában is érvénytelen? A Ptk. 4:65. § (2) bekezdése szerint a vagyoni szerződés harmadik személlyel szemben akkor hatályos, ha a szerződést a házassági vagyoni szerződések országos nyilvántartásába bevezették, vagy ha a házastársak bizonyítják, hogy a harmadik személy a szerződés fennállásáról és annak tartalmáról tudott vagy tudnia kellett. Egyértelmű, hogy ez a szabály a házastársak és a harmadik személy közötti külső jogviszonyt szabályozza, oly módon, hogy rögzíti, mikor hatályosulhat a szerződés harmadik személy, mint nem szerződő fél irányába.

A Ptk. a „hatályos” kifejezést használja, így a Ptk. 4:65. § (2) bekezdése feltételezi, hogy a szerződés a házastársak belső viszonyában érvényes. Ellenben, ha a szerződés a 4:67. § (1) bekezdésbe ütközés miatt érvénytelen (részleges érvénytelenség), abban az esetben a belső viszonyban érvényességről nem beszélhetünk. Érvénytelen szerződés (annak részleges érvénytelenséggel érintett rendelkezései) viszont nem hatályosulhat harmadik személlyel szemben. Mindebből következik, hogy ha megállapítható, hogy a házassági vagyoni szerződés a belső jogviszonyban legalább részlegesen érvénytelen, úgy a részleges érvénytelenséggel érintett szabályok kapcsán nem alkalmazható a Ptk. 4:65. § (2) bekezdése. (Az eddigi judikatúra szerint is ismert olyan eseti döntés, amely szerint egy házassági vagyoni szerződés részlegesen érvénytelen – BH 2015.254.)

Ezt azt jelenti, hogy a Ptk. 4:67. § (1) bekezdésébe ütköző szerződés harmadik személlyel szemben is érvénytelen, azaz nemcsak a belső, hanem a külső jogviszonyban is érvénytelen a szerződés. Így nem beszélhetünk fedezetelvonásról, hiszen az érvényes *contractus* feltételezne. A harmadik személy pedig a Ptk. 6:88. § (3) bekezdése alapján perbeli legitimációval rendelkezik a szerződés semmisége esetén, hiszen neki annak megállapításához, illetve jogkövetkezményei alkalmazásához jogi érdeke fűződik. Ennek pedig perjogi konzekvenciái is vannak, hiszen ha a harmadik személy érvénytelenség jogcímén perel, eltérően alakul a bizonyítási érdek, illetve teher.

Összefoglalóan: a fenti példa során logikusnak tartom a Ptk. 4:67. § (1) bekezdésének azon értelmezését, hogy a házassági vagyoni szerződés érvénytelen (mind a belső, mind a külső jogviszonyban), és így a fedezetelvonás fel sem merülhet; a szerződés harmadik személyt károsító rendelkezése ugyanis érvénytelenséget (vagy

¹⁵ Csúri Éva: Házassági vagyoni jog az új Ptk.-ban – Kiegészítő kötet Opten Kiadó, Bp. 2016. 327. o.

legalábbis részleges érvénytelenséget) valósít meg. Az érvénytelenségnek is a szigorúbb formája jelentkezik, azaz a szerződés semmis lesz, mert a harmadik személyt károsító rendelkezése jogszabályba ütközik, így az semmis [Ptk. 6:95. §]. A szerződés semmiségét pedig a bíróságnak hivatalból kell észlelnie [Ptk. 6:88. § (1) bek.].

Azaz a szűkebb értelemben felfogott vagyoni szerződés kapcsán, a Ptk. hatálybalépését követően nem minden esetben beszélhetünk fedezetelvonásról. A fedezetelvonó szerződés lényege ugyanis az, hogy a szerződés érvényes, de a harmadik személy vonatkozásában hatálytalan (relatív hatálytalanság). Értelemszerű, hogy a Ptk. közeli hatálybalépése miatt közzétett bírói döntés fentebb kifejtettekkel kapcsolatban még nem született, meglátásom szerint azonban – a visszamenőleges hatály kapcsán – a bírói gyakorlatnak is ez irányba kell majd elmozdulnia, anyagi jogi és eljárásjogi szempontokat mérlegelve:

– Polgári anyagi jogi nézőpontból a jogkövetkezményeket tekintve sem mellékes, hogy érvénytelen vagy „pusztán” relatív hatálytalan szerződésről van szó.

– Perjogilag a bizonyítás irányát és a bizonyítási terhet is nagymértékben befolyásolja, hogy a per tárgya szerződés érvénytelensége vagy fedezetelvonó szerződés relatív hatálytalanságának megállapítása. Utóbbi esetben ugyanis a felperesnek (harmadik személynek) azt kell bizonyítania, hogy egyrészt a szerződést a felek (házastársak) követelése kielégítési alapjának elvonása érdekében kötötték – a házastársak oldalán a szándékosság megállapítható –, másrészt a rosszhiszeműséget vagy az ingyenességet.¹⁶ (A hozzátartozóval kötött szerződés esetén érvényesül a Ptk. 6:120. §-ban írt vélelem, így e körben megfordul a bizonyítási teher.) Fedezetelvonás esetén továbbá felperest terheli annak bizonyítása is, hogy a kötelezett (házastárs) nem rendelkezik olyan egyéb vagyonnal, amely a jogosult követelésére részben vagy egészben fedezetet nyújt [EBH 2004.1144.]. Amennyiben a bizonyítás sikertelen, úgy az esetben is elutasítandó a kereset, ha egyébként a szerződést fedezetelvonási szándékkal kötötték [PK vélemény 4. pont és indokolása].

A szerződés érvénytelenségének megállapítása esetén pedig a körben áll fenn a bizonyítási érdek, hogy a rendelkezés visszamenőleges hatályú és a vagyoni szerződés a megkötése előtt keletkezett kötelezettséget a harmadik személy terhére változtatja meg. Fentiek alapján levonható az a következtetés, hogy az érvénytelenség lehetősége mindenképp jelentős előny a harmadik személy javára.

Mindez elhatárolandó a Ptk. 4:67. § (2) bekezdésétől, amely kimondja, hogy a házastársak olyan szerződése, amely valamely vagyontárgynak a közös vagyonhoz vagy a különvagyonhoz tartozását a házassági vagyoni szerződésben kikötött rendelkezésektől eltérően változtatja meg, harmadik személlyel szemben akkor hatályos, ha a harmadik személy tudott vagy tudnia kellett arról, hogy a vagyontárgy a szerződés rendelkezése szerint a közös vagy a különvagyonhoz tartozik. Ez a bekezdés ugyanis a

vagyoni elemnek a vagyoni szerződés által meghatározott státuszától eltérő állapotot előidéző ügyletekre vonatkozik, azaz nem a törvényes vagyoni rendszertől történő eltérésre. (A vagyoni szerződést a felek – kizárólag – a törvényes vagyoni rendszer helyett kötik [Ptk. 4:63. § (1) bek.]). A házastársak ugyanis a szűkebb értelemben felfogott vagyoni szerződések esetén élhetnek a Ptk. által biztosított szerződési tartalom-szabadság elvével, azonban ez nem irányulhat harmadik személyek megkárosítására. Így a vagyoni szerződés jogszabályba ütköző (Ptk. 6:95. §) lehet, azaz semmis.

Nem egyértelmű a válasz az élettársak által kötött vagyoni szerződés esetén. A Ptk. 6:515. § (1) bekezdés első mondata akként rendelkezik, hogy az élettársak egymás közötti vagyoni viszonyait az élettársi együttélés idejére szerződéssel rendezhetik. Álláspontom szerint tehát az élettársak esetén e szerződés feleltethető meg a házassági vagyoni szerződésnek. Amíg azonban a házastársak vonatkozásában nem minden esetben beszélhetünk fedezetelvonásról (bizonyos esetekben csak a szerződés érvénytelenségéről a Ptk. 4:67. § (1) bekezdése alapján), addig az élettársak esetén nem ilyen egyértelmű a válasz. A Ptk. Hatodik Könyve annyit rögzít, hogy a szerződésben az élettársak bármilyen olyan vagyoni rendelkezést kiköthetnek, amely – szerződés vagy e törvény alapján – a házastársak viszonyában érvényesülhet. Kimondja továbbá, hogy az élettársi vagyoni szerződések nyilvántartására a házassági vagyoni szerződések nyilvántartására vonatkozó rendelkezéseket megfelelően alkalmazni kell [Ptk. 6:515. § (2) és (4) bek.]. Mindez azt jelenti, hogy – nyelvtani értelmezés alapján – a Családjogi Könyv házassági vagyoni szerződésre vonatkozó rendelkezései nem alkalmazandóak, hiszen azt a Ptk. nem hívja fel utaló szabály révén. Ebből az is következik, hogy az élettársak esetén nem irányadó a Ptk. 4:67. § (1) bekezdése, amely a harmadik személyre sérelmes rendelkezés – meghatározott esetben történő – érvénytelenségét mondja ki.

Így véleményem szerint harmadik személy nem állíthatja alappal az élettársak által kötött vagyoni szerződés esetén, hogy az ő követelése szempontjából hátrányos rendelkezés érvénytelen, hanem pusztán a Ptk. 6:120. § alapján, fedezetelvonó szerződésre hivatkozással léphet fel. Ekkor a fentieknek megfelelően kell bizonyítania az élettársak fedezetelvonó célzatát.

V. FEDEZETELVONÁS A HÁZASTÁRSÁK KÖZÖS RENDELKEZÉSI JOGÁNAK GYAKORLÁSA ÚTJÁN KÖTÖTT SZERZŐDÉSEK ÁLTAL

A fogalmi tisztázás (II. pont) kapcsán írtakra visszautalva a Ptk. 4:45. § (1) bekezdése alapján a vagyoni község fennállása alatt a házastársak közös vagyonra vonatkozó rendelkezést együttesen vagy a másik hozzájárulásával tehetnek.

Ebben a kontextusban már megszorítás nélkül értelmezhető a létrejövő szerződések fedezetelvonó jellege. A forgalom biztonsága, valamint a harmadik személyek érdeke megköveteli, hogy akik a házastársakkal vagy egyikükkel szerződést kötnek, megfelelően informáltak

¹⁶ A fedezetelvonó szerződés egyes jogalkalmazási kérdéseiről szóló 1/2011. (VI. 15.) PK vélemény (továbbiakban: PK vélemény) 5. pont és indokolása.

legyenek az ügylettel érintett vagyontárgy közös-vagy különvagyoni jellegéről.¹⁷

Fontos elhatárolás azonban, hogy „A rendelkezési jog gyakorlásából eredő felelősség” cím alatt, a Ptk. 4:49. §-a (harmadik személyekkel szembeni felelősség szerződés esetén) nem a fedezetelvonó ügyletekért fennálló felelősséget szabályozza, hanem azt, hogy a külső jogviszonyban miként alakul az ügyletkötésben részt vett, illetve részt nem vett házastárs felelőssége. Azaz a harmadik személyllyel kötött szerződés esetén a házastársaknak a közös, illetve a külön vagyon mely részével és miként kell a tartozásért helytállniuk. Lényeges azonban, hogy itt fel sem merülhet a szerződés fedezetelvonó jellege. Amennyiben ugyanis ez szerződés fedezetelvonó, annak jogkövetkezményeit a Ptk. 6:120. § (3)–(5) bekezdése rendezi.

A Ptk. 4:50. §-a a címe szerint a házastárs hozzájárulása nélkül kötött szerződés joghatását szabályozza. Első olvasatra ez a szakasz csak a szerződésben részt nem vett házastársat védi, a gyakorlatban azonban e szabály jelentős mértékben támogatja azt a szerződéskötésben részt vett személyt is (házastársak szemszögéből harmadik személyt), aki az egyik házastárral kötött szerződés során nem volt rosszhiszemű vagy ingyenes előny nem származott részére. A Ptk. 4:50. §-a ugyanis rögzíti, hogy az egyik házastárs által kötött olyan szerződés, amelyhez a másik házastárs nem járult hozzá, az a másik házastárs vonatkozásában hatálytalan [relatív hatálytalanság (!)], ha a szerző fél (harmadik személy) rosszhiszemű volt, vagy rá nézve a szerződésből ingyenes előny származott. Kimondja azt is a törvény, ha a másik házastárs a szerződést hozzátartozójával kötötte, a rosszhiszeműséget és az ingyenességet vélelmezni kell.

Itt egy, a fedezetelvonó szerződéshez nagyon hasonló konstrukció figyelhető meg, terminológiájában is megegyezik a kötelmi jogi szabályokkal. A legfőbb bírói fórum is eseti döntésében akként foglalt állást, hogy a hozzájárulás nélkül kötött ügylet nem érvénytelen, hanem az adott házastárs vonatkozásában hatálytalan [BH 1991. 349.]. Osztom azon jogirodalmi álláspontot, hogy ez a norma egyensúlyt teremt „a házastársi vagyonközösségből eredő igény védelme, másrészt a jóhiszeműen és visszterhesen szerző harmadik személy védelme között.”¹⁸ Azaz ez esetben – lényegében – a fedezetelvonás szabályait kell megfelelően alkalmazni.

A Ptk. 4:50. § első mondata rögzíti, hogy hozzájárulás hiányában a másik házastárs nem felel; felvetődhet azonban az az értelmezés is, hogy ez a „nem felel” fordulat csak igen szűk körben érvényesülhet, ha a szerző fél rosszhiszemű volt vagy ingyenesen jutott a vagyoni előnyhöz a következők miatt. A Ptk. 4:50. §-ának máso-

dik mondata ugyanis a hatálytalanság jogkövetkezményét csak rosszhiszeműség, illetve ingyenesség esetén rendeli alkalmazni. Ebből nyelvtani értelmezés alapján az következik, hogy jóhiszemű vagy visszterhes szerzés esetén a szerződés az annak megkötésében részt nem vett házastárs vonatkozásában is hatályos, azaz lényegében felel a szerződésben foglaltakért.

A harmadik személy védelme tehát e szabály kapcsán ott nyilvánul meg, hogy a jóhiszeműen vagy visszterhesen szerző harmadik személy a házastársakkal szemben a Ptk. 4:49. §-a alapján léphet fel, akkor is, ha az egyik házastárs vonatkozásában a hozzájárulás (még vélelmezett formában sem) állapítható meg. Azaz a házastársak külső jogviszonya kapcsán a felelősség úgy tekintendő, mintha az ügyletkötésre a másik házastárs hozzájárulásával került volna sor. A házastársak belső jogviszonya tekintetében pedig a Ptk. 4:52. §-a alapján kerülhet sor elszámolásra.

Kiemelem, hogy míg az ügyletkötésben ténylegesen részt vevő házastárs a közös vagyon ráeső részével és a különvagyonával felel, addig a szerződéskötésben ténylegesen részt nem vett házastárs felelőssége csak a közös vagyontól a tartozás esedékességekor rá eső vagyoni hányad erejéig áll fenn [Ptk. 4:49. § (1) és (2) bek.]. Fentebb írtakat alátámasztja a BH 2012.9. sz. eseti döntés II. pontja, amely szerint: a tartozás fedezetének elvonását jelenti, ezért a hitelezőkkel szemben hatálytalan az a – valós tartalmát tekintve ingyenes – szerződés, amelyet a házastársak a gyermekükkel a hitelező érvényes követelésének megghiúsítása céljából kötnek meg. E jogvitában a házastársak a Csjt. 30. §-a alapján jártak el, ez a norma pedig – tartalmában – megfeleltethető a Ptk. 4:45. §-ának. A legfőbb bírói fórum e határozata azért is releváns, mert – többek között – ebben állapította meg azt az elvi jelentőségű tételt, hogy a judikatúra a fedezetelvonó jelleg megállapításához és az ebből eredő jogkövetkezmények levonásához nem a követelés szerződéskötés kori igény állapotba kerülésének, és nem is az igény bírósági úton való érvényesítésének, hanem csak a követelés érvényes létrejöttének tényét követeli meg. A követelés esedékessége, annak igény állapotba kerülése csak a Ptk. 6:120. §-a keret megindításához szükséges [PK vélemény 3. pontja].

VI. ÖSSZEGZÉS

Összefoglalóan megállapítható egyrészt, hogy a rendelkezési jog fogalma – a polgári jogi jelentéshez képest – eltérő tartalommal bír a családjog területén, másrészt, hogy a Ptk. 4:67. § (1) bekezdése alapján a házassági vagyoni szerződés harmadik személyt károsító rendelkezése érvénytelenséget, nem fedezetelvonást valósít meg. A házastársak közös rendelkezési jogának gyakorlása útján kötött szerződések köréből kiemelendő, a Ptk. 4:50. §-ának értelmében jóhiszemű vagy visszterhes szerzés esetén a szerződés az annak megkötésében részt nem vett házastárs vonatkozásában is hatályos.

¹⁷ Barzó Tímea: A fedezetelvonó házassági vagyoni szerződésekkel szembeni védelem 3. o. (<http://www.uni-miskolc.hu/~wwwdeak/Collegium%20Doctorum%20Publikaciok/Barz%F3%20T%EDmea.pdf> – olvasva: 2018. 08. 24.)

¹⁸ Kőrös (2013) i. m. 105. o.